

КУЛЬТУРА 8

Лекція #11в:

*Звичаї
зимового
циклу:
Різдво,
Новий Рік
і
Йордан*

Різдво

25 - 28 грудня за григоріанським календаром
6 - 9 січня за юліанським календаром

❖ Хоча багато традицій зимового циклу свят походять із праісторичних часів, день Різдва Христового в першу чергу християнське свято.

- ❖ Ціла сім'я святочно вбрана іде до церкви на Богослуження.
- ❖ Діти переважно несуть їсти до дідуся і бабуні, та до хресних. За це дістають солодке, горіхи, і монети.

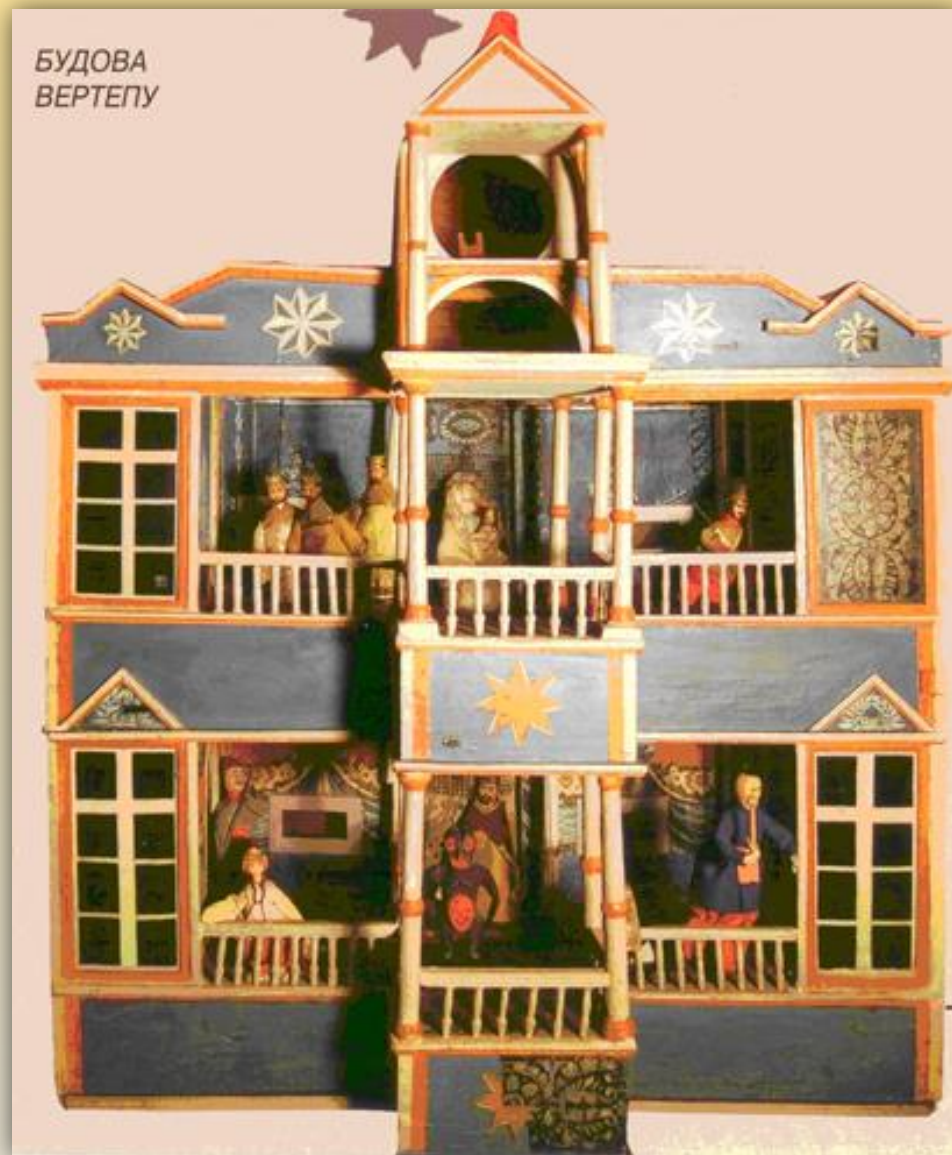
❖ Молодь і старші ідуть колядувати – переважно із зіззодою - бажають по домах щастя, радість та добробут господареві та всій родині.

❖ Теж ходять із вертепом, традиція яка почалася в 16 і 17-тих століттях.

❖ Вертеп це ляльковий театр на два поверхи, де на вищому ставиться історія Різдва Христового, а на доліщнім, грають смішні сцени із сучасного життя, переплетені із подіями Різдва.

❖ Протягом цілого різдв'яного циклу свят, вітається із словами «*Христос Родився! Славімо Його!*».

Новий Рік

або Св. Василя Великого

31-1 грудня за григоріянським клендаром

13 - 14 січня за юліянським календаром

- ❖ День перед Новим Роком зветься Маланка або маланчин вечір.
- ❖ Він так зветься, тому що наші прадавні предки святкували за стародавнім міфом, доньку бога Лада, яку всі називали Миланкою, бо вона була така мила й чарівна.

❖ Це є веселе і магічне свято, яке має характер карнівалу.

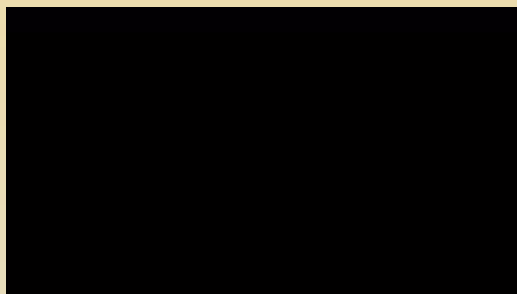

- ❖ Хлопці переодягаються на «Маланку», діда, бабу, цигана, єврея, ведмедя, козу, і.т.д.

- ❖ Ці до-християнські звичаї різні по цілій Україні, і часто називаються «*веденя кози*».
- ❖ Можливо найцікавійше і найбільш унікально святкують Маланку на Буковині та Чернівцях:

- ❖ Перебрані хлопці обходять село з козою; виставляють жартівливі сценки; вбивають ведмедя; співають щедрівки та бажають усім добра і багатства.

- ❖ У навечір'я Нового року у церквах відбуваються урочисті Богослужіння на закінчення Старого року, щоб наприкінці року подякувати Богові за вже отримані ласки і попросити нових на наступний рік.

❖ В центральній та східній Україні, цей вечір теж зветься «щедрим вечером» (тобто багатим), і родина засідає до щедрого стола де подають кутю, ковбаси, холодець, млинці, пампушки, вареники з м'ясом, і т.д.

❖ Вечором та опівночі, і дівчата і хлопці ворожать, подібно як на Андріївський вечір.

- ❖ Зранку на Новий Рік, малі хлопці ідуть з хати до хати (починаючи із власною), щедрують та сіють пшеницю, і віншують новорічні віншування.

Богоявлення або Йордан або Водохреща

5-6 січня за григоріанським календаром
18-19 січня за юліанським календаром

- ❖ *Хрещення Господнє* — третє і завершальне велике свято різдвяно-новорічного циклу, яке в народі має назву Йордан, або Водохреща.

- ❖ Вечір перед Йорданом, сім'я засідає до другого свят вечоря або «голодної куті».
- ❖ В Західній Україні цей вечір називають «щедрим вечором».
- ❖ Страви та обряди подібні до тих на Свят Вечір, тільки скромніші.
- ❖ Як і на Свят Вечір, день обов'язує строгий піст, а вечеря пісна – без м'яса і набілу.

❖ На столі стоїть трисвічник або «трійця» як символ Пресвятої Трійці.

❖ Перед християнством, це символ сил світла – вогню, сонця і блискавки.

- ❖ По вечері діти проганяють кутю: вибігають з хати і палицями б'ють знадвору в причільний кут, примовляючи:

*Тікай, кутя, із покуття,
а узвар — іди на базар,
Паляниці, лишайтєся на полиці,
а «дідух» — на теплий дух,
Щоб покинути кожух!*

- ❖ Уже геть ввечері, як стемніє, виносять з хати «дідуха», несуть його на город або в садок і палять.
- ❖ Це символічне палення зими, щоб «покинути кожух» і накликати весну.
- ❖ Коли все перегорить і солом'яний жар погасне, дівчата розхоплюють попіл з «дідуха» і несуть на город — «щоб огірки родили».
- ❖ З цим повертають душі предків у поле.

❖ В цей вечір у Галичині діти щедрують – ходять із хати до хати і співають щедрівки, та віншують на добро та багатство.

❖ За звичаєм, щедрується не в хаті, а під вікном на дворі.

- ❖ Ще за тиждень перед Водохрещам парубоча громада, чи окремі господарі прорубували на річці ополонку (an ice hole), випилювали з льоду великий хрест, ставили його над ополонкою і обливали буряковим квасом, щоб був червоний.
- ❖ Біля хреста будували (теж з льоду) престол.
- ❖ Все це оздоблювали аркою з ялинових або соснових гілок — «царські врата».

- ❖ Вранці у церкві відбувається Богослужіння.
- ❖ По Богослужінні весь народ іде процесією на річку до хреста.
- ❖ Попереду несуть дерев'яний церковний хрест і хоругви; іде священик, приклавши золотий хрест до чола, а за священиком - народ.

- ❖ До річки на Водохреща йдуть усі: старі, молоді і діти.
- ❖ Кожен несе з собою пляшку або глечик на воду.

- ❖ На річці, біля хреста весь похід зупиняється.
- ❖ Після недовгої відправи священик занурює в ополонку хрест, а в цей час хор голосно співає: «*Во Йордані крещаяущся Тобі, Господи...*»

- ❖ У свою чергу мисливці стріляють із рушниць, а хлопці випускають з рук голубів, які хмарою літають над «Йорданню».
- ❖ Коли вже воду освячено, люди підходять до ополонки і набирають у свій посуд води.
- ❖ Після водосвяття всі люди повертаються до своїх хат...

- ❖ Від найдавніших часів християнська Церква вважає освячену йорданську воду за велику святість.
- ❖ Її бережуть цілий рік, ласкаво називаючи "водичкою-йорданичкою".
- ❖ Ця вода має силу очищувати і зцілювати душу й тіло людини.
- ❖ Йорданською водою також скроплюють оселю, щоб оминало всяке нещастя і гарно велося в домі.

❖ Поки мати або старша дочка подасть на стіл обідати, батько бере з-за образу Божої Матері пучок сухих васильків, мочить їх у свяченій воді і кропить все в хаті та в господарстві; потім бере ще крейду і пише хрести на образах, сволоці, дверях і миснику.

❖ Управившись з цим, батько сідає за стіл, а за ним і вся родина. Перед їжею моляться і п'ють свячену воду.

❖ Після обіду, діти плетуть солом'яні хрестики , і ставлять у вікнах хати.

- ❖ У деяких частинах України, після Свята Богоявлення, священик ходить по домах, та окроплює хату і хазяйство свяченою водою.
- ❖ Наступного дня після Водохреща люди справляли "посвятки" - тобто переходили до звичайного трудового ритму, та відзначали свято Івана Хрестителя.

- ❖ Йордан закінчує цикл різдв'яних свят, хоч люди продовжують співати колядки та щедрівки аж до Стрітеня.
- ❖ На Стрітеня (одне з найбільших християнських свят, яке відзначається на 40-й день після Різдва), в церкві святять свічки які дають померлим в родині у руки підчас панахид та похорону.
- ❖ З цим святом кінчиться зимовий цикл свят.